

Diyanet

İLMİ DERGİ

HURAFE İLE MÜCADELENİN NİCELİĞİ VE NİTELİĞİ ÜZERİNE
Seyfettin Erşahin

KADINLAR ARASINDAKİ HURAFELER VE
İSLÂM'IN HURAFELERE BAKIŞI
Fatma Yılmaz

GÜNÜMÜZ İLETİŞİM TEKNİKLERİ VE DİNİ İLETİŞİM
Hayati Hökekleli

YURTDIŞI CAMİ VE CAMİ DIŞI DİN HİZMETLERİ
Ömer Yılmaz

KUR'AN'DAKİ ÇOK ANLAMLI KAVRAMLARIN
TÜRKÇE'YE ÇEVİRİSİ SORUNU (İSRAF KAVRAMI ÖRNEĞİ)
Ali Bulut

İSLÂM HUKUKUNDA ANNENİN ÇOCUĞUNU EMZİRMESİNİN HÜKMÜ
Hilâl Duman

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASI DÖNEMDE
BULGARİSTAN MÜSLÜMANLARININ BATILILAŞMA ÇABALARI
İbrahim Hatiboğlu

KADININ ESTETİK BAKIŞ AÇISININ EVE YANSIMASI
Kadriye Erdemli

YURTDIŞI CAMİ VE CAMİ DIŞI DİN HİZMETLERİ

Ömer YILMAZ*

Özet:

Bu çalışmada din görevlilerinin yurtdışında sunduğu cami ve cami dışı din hizmetlerine temas edilecektir. Ancak götürölen hizmetlerin ve meydana gelen sorunların yoğunluğu nedeniyle Almanya örneğinden hareket edilecek ve bu nedenle makale içerisinde Almanya'da yaşayan göçmen Türklerle ilgili bazı istatistiki bilgilere yer verilecektir.

Makalede din hizmetleri iki ana kategori etrafında değerlendirilecektir. Bunlardan biri cami merkezli, diğeri ise cami dışıdır. Gerek camide gerekse cami dışında yapılan bir takım hizmetler doğrudan din hizmeti cümlesinden görölmese de, görevlinin aktif katılımı nedeniyle bazı sosyal ve kültürel faaliyetlere de değerinilecektir. Bu arada daha verimli görev sunabilmek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığına ve din görevlilerine yönelik bazı önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Diyanet, Din Görevlisi, Cami, Almanya, Göçmen Türkler

Religious Services Inside and Outside of the Mosque in Abroad

Abstract:

Religious Services inside and outside of the mosque in abroad in our work, we will touch to the services that our abroad clerics have offered in the mosque and outside of the mosque. But we will restrict our work with the instance of Germany because of intensity of services and problems in there. Therefore, it will be taken place some of the statistical information of Turks and Muslims in general who live in Germany.

We will offer our work in two main categories; one is mosque centered, and the other one is outside of the mosque. Whether in mosque or outside of the

* Dr., DİB Eğitim Uzmanı

mosque, some of the services are not considered religious services directly, we will also touch social and cultural activities because of the cleric is inside of those activities even though they are outside of the mosque. By the way, in order to offer an effective service to the Muslim society, we will make some recommendations to the Presidency of Religious Affairs and clerics who work abroad.

Key words:

Religious Affairs, Cleric, Mosque, Germany, Turks

Giriş

Din olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. Din, toplum kültürünün temel değerlerini belirlemekte, dolayısıyla temel değerlerin korunması ve oluşan sorunların çözümü de din görevlilerinden beklenmektedir. Geleneksel yapıda din, hayatın, eğitim, kültür, hukuk, siyaset, ekonomi, ahlak gibi neredeyse tüm alanlarını kapsamaktaydı. Ancak günümüzde din, modern toplumla birlikte toplum hayatının kısmen dışına itilmiş, dünyevileşme özendirilmiş, dolayısıyla geleneksellikte bu denli kapsama sahip olan dinin tesir alanı minimum seviyeye indirgenmiştir. O nedenle sanayileşme ile birlikte din ve dindarlık anlayışı toplumda yeni bir boyut kazanmış, dine olan ilgi azalmış ve din artık “toplumsal” bir fenomen olmaktan ziyade “bireysel” alana hasredilmiştir.

Bu genellemeden daha özele doğru yaklaşım anayasal anlamda din- diyanet ilişkisine baktığımızda; 1982 Anayasasının 136. maddesi Diyanet İşleri Başkanlığını genel idari yapı içinde anayasal bir kuruluş olarak tarif etmekte ve onu, *İslâm dininin itikat, ibadet ve ahlak ile ilgili konularında vatandaşları aydınlatma* göreviyle memur kılmaktadır. İşte bu anayasal yetkiye dayanan Başkanlık, 1984 yılında 8610 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yurtdışı teşkilatını kurmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2004 yılı istatistikleri, başta Batı Avrupa ve Türkî Cumhuriyetler olmak üzere dünyanın 32 ülkesine neredeyse tamamı yüksekokul mezunu 1206 din görevlisinin yollandığını göstermektedir.¹

Yurtdışında karşılaşılan dini sorun ve çözüm yolları belli başlı bir makale konusu olduğundan bu çalışmada onlara değinilmeyecektir. Bunun yerine yurtdışında hali hazır sunulan din hizmetleri ele alınacak, cami ve cami dışında yürütülen faaliyetlere göz atılacaktır. Bu konu işlenirken daha çok vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı, dolayısıyla görevlilerimizin çoğunluğunun bulunduğu Almanya örneğinden hareket edilecektir. Aslında

1 APK Dairesi Başkanlığı, *Diyanet İşleri Başkanlığı 2004 Yılı İstatistikleri*, (Başkanlık Yay.) Ankara 2005, s. 67.

diğer Batı ülkeleri de din hizmeti ve sorunları ile sunulan hizmetin niteliği bakımından Almanya'dan çok farklı değildir. Bu arada Avrupa devletlerinden bazılarının İslâm ile olan ilişkisine kısaca değinmek yararlı olacaktır. Çalışmanın sonuna doğru hizmette verimin artırılmasını temin için hem Başkanlık hem de görevlilere yönelik bazı önerilerde bulunulacaktır.

I- Avrupa Devletlerinin İslâmı İliŐkisi: Almanya'ya Ait Bazı İstatistikî Bilgiler

İslâm dininin Avrupa'daki konumu son elli yılda eskiyle kıyaslanmayacak oranda bir farklılık arz etmektedir. Artık Avrupa'nın pluralist (çok din ve kültürlü) bir yapılanma içinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kıta her ne kadar Hıristiyan ağırlıklı olsa da, hem millet, hem de din olarak yeknesaklığını kaybetmektedir. Üstelik bu ülkelerde doğan ikinci ve üçüncü kuşak Müslüman neslin yerleşik hale gelmesi İslâm'ın artık bu kıtada "yabancı" değil "yerli" bir din olma yolunda ilerlediğini göstermektedir.² Bununla birlikte başta Türk kökenliler olmak üzere Alman vatandaşlığına geçişler son yıllarda büyük bir artış göstermiştir. Nitekim bu sayının 1999 yılı sonu itibarıyla 450.000 iken 2003 yılında 600-700.000 arasında olduğu belirtilmekte hatta bu yüzden bir "Alman İslâm"ından dahi bahsedilebilmektedir.³

İlk defa bir Müslüman ülkenin AB'ye aday olma sürecinin hız ve ihtimal kazandığı, üye olduğu takdirde oldukça kalabalık bir Müslüman kitle ile bu birlik içinde yer alacağı hesaba katıldığında, İslâm'ın Avrupa'da daha farklı bir statü kazanacağı anlaşılmaktadır. Şu anda büyüklükleri itibarıyla Avrupa Birliği ülkelerinden Fransa'da 5, Almanya'da 3,5, İngiltere'de 1,5, İspanya'da 1, İtalya ve Hollanda'da 1 milyon, Belçika'da 500.000, Yunanistan'da 400.000, Avusturya ve İsveç'te 300.000, Danimarka'da 180.000 olmak üzere yaklaşık 20 milyon civarında Müslüman'ın yaşadığı varsayılmaktadır. Bu durum AB nüfusunun yaklaşık % 5'ine tekabül etmektedir.

İslâm dininin bazı Batılı devletler nazarındaki hukukî statüsüne gelince, Belçika'da 1974, Avusturya'da ise 1979 yılında resmen tanındığı görülmektedir. 1874 ve 1912 Krallık anayasalarına atıfta bulunmak suretiyle 1979 yılında İslâm Avusturya'da Kiliseye tanınan eşit haklardan istifade etmiştir. Bu nedenle devlet radyo ve televizyonunda günlük 5 dakika İslâm yayımı, senede 8 defa TV programı yapılmaktadır.⁴ İspanya buna benzer bir hakkı ancak 1992 yılında vermiştir. Almanya, İtalya ve Danimarka'da İslâm'a bir takım ayrıcalıklar verilmekle birlikte bunda henüz tam başarılı olduğu söylenemez. Kısa adı İHF (International Helsinki Federation for Human

2 Christoph Elsas vd., *Was jeder vom İslâm wissen muss*, (Velkd/EKD) Gütersloh 2001, s. 127.

3 Almanya Katolik Ruhani Meclisi Sekreterliği, *Başvuru Kitabı, Almanya'da Hıristiyan ve Müslümanlar*, Bonn 2003, s. 50.

4 Elsas, a.g.e., s. 139.

Rights) olan ve merkezi Viyana'da bulunan sivil İnsan Hakları Federasyonu'nun 2005 yılı Mart ayında yayımladığı 155 sayfalık raporun verdiği bilgiye göre, İsveç, Hollanda ve Fransa'da temelde tüm dini gruplar aynı statüdedir. İngiltere'de bu statü biraz daha sembolik kalmaktadır. Hollanda'da ise daha yakın bir zamanda Müslüman iki çatı kuruluş hükümetçe danışma ortağı kabul edilmiştir.

Bilindiği gibi Almanya 1960'lı yılların başında işgücü açığını kapatmak maksadıyla ikili anlaşmalar gereği işçi almaya başlamıştır. 1961 yılından itibaren bu ülkeye farklı din ve kültürden iş gücü gelmeye başlamış, bu bağlamda ne Türkiye ne de Almanya gelen işçilerin uzun süre kalacağını tahmin etmiştir.⁵ Bu sebeple o zamanlar için her iki taraf da dini ihtiyaçların giderilmesi konusunda herhangi bir tedbir düşünmemiştir.

Türklerin Almanya'da kendileri için ilk defa cami açmaları 1967 yılında Braunschweig'da gerçekleşmiştir.⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı ise 1979 yılında maaşı dernek tarafından ödenmesi koşuluyla altı ay süreyle bu ülkeye görevli göndermeye başlamıştır. 1984 yılında DİTİB (Diyanet İşleri Türk-İslâm Birliği)'in kurulmasıyla beraber din görevlilerinin gönderilişi daha organizeli bir şekle dönüşmüştür. Bugün Almanya'da farklı organizasyonlara mensup yaklaşık 2200 cami derneğinin bulunduğu belirtilmektedir.⁷ Ağustos 2005 tarihi itibarıyla Başkanlığın her ay mutad olarak çıkardığı yurtdışı görevli cetvelinde de Almanya için ücreti Dışişleri Bakanlığı tarafından ödenen 486, DİTİB ve vakıflardan ücret alan 181 personel olmak üzere toplam 667 din görevlisinin hizmet sunduğu anlaşılmaktadır.

Müslümanların Almanya'daki hali hazır durumu hakkında konuşacak olursak, bu ülkede 41 farklı devlete mensup Müslüman yaşamaktadır. Almanya'nın metropol şehirlerinden Berlin, Köln, Hamburg, Münih, Stuttgart, Frankfurt gibi yerlerde ilköğretime giden yabancı uyruklu çocukların oranı % 40 civarındadır. Buna göre İslâm Almanya'da Hıristiyanlık (% 28 Katolik, % 28 Protestanlık)'tan sonra % 4 ile ikinci din konumundadır. Burada yaşayan 3 milyon Müslüman'ın yaklaşık 2, 5 milyonu Türk asıllıdır. O halde nasıl ki Fransa'da Arap ağırlıklı bir İslâm anlayışı hakimse, Almanya'da da İslâm denince göçmen Türklerin şekillendirdiği bir yapıyı anlamak yanlış sayılmaz. 1999 yılı Çalışma Bakanlığı raporuna göre; Hollanda 299.909; Fransa 301.209; Avusturya 180.000; Belçika 70.701; Danimarka 36.569; İngiltere 72.500; İsveç 35.886; (%70 Konya/Kulu) İsviçre 79.925; Avustralya 50.876; ABD 120.000.

5 U. Spuler-Stegemann, *Muslims in Deutschland*, (Herder Yayınevi) Almanya 1998, s. 36, 37.

6 Cemal Tosun, *Din ve Kimlik*, (TDV Yayınları) Ankara 1993, s. 23.

7 Almanya Protestan Kiliseler Birliği (EKD), *Zusammenleben mit Muslimen in Deutschland*, (Güterloh Yayınevi) Gütersloh 2000, s. 111.

Türk kökenli vatandaşın yaşadığı belirtilmektedir.⁸ Çalışmada Almanya örneğini sağlıklı değerlendirmek bakımından bu ülkede yaşayan Müslümanların etnik köken ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı kentler tablo eşliğinde gösterilecektir.

Tablo 1: Almanya'da Yaşayan Müslümanların Geldikleri Ükelere Göre Dağılımı⁹

Türkiye	1.998.534	Mısır	13.811
Bosna-Hersek	156.294	Ürdün	11.190
İran	107.927	Endonezya	10.756
Fas	80.266	Bangladeş	6.532
Afganistan	72.199	Sudan	4.697
Lübnan	51.375	Eritre	3.873
Irak	51.211	Libya	2.643
Pakistan	38.257	Yemen	1.586
Tunus	24.260	S. Arabistan	738
Suriye	24.421	Diğer Milletler	1.230
Cezayir	17.186		

Tablodan da anlaşılacağı gibi bu ülkede yaşayan Müslümanların % 75 kadarını göçmen Türkler oluşturmaktadır. Burada verilen rakama Alman vatandaşlığına geçen yaklaşık 600.000 kadar Türk kökenliler dahil değildir. Bunu sırasıyla eski Yugoslavya ardılı ülke takip etmekte, akabinde İran, Fas ve Afganistan gelmektedir.

Merkezi Essen'de bulunan Türkiye Araştırmalar Merkezi (TAM)'ın 9.12.2002 tarihli basın bildirisinden anlaşılacağı üzere, Almanya'da Müslümanların üye oldukları dernek sayısına göz atıldığında temsil açısından 763 cami ve 112.176 üye ile DİTİB (Diyanet Türk İslâm Birliği)'in ilk sırada (%72,1) yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2: Bazı Metropol Kentlerdeki Türk Sayısı

Berlin	122.744	Dortmund	28.812
Köln	69.563	Bremen	24.229
Hamburg	61.899	Stuttgart	23.969
Münih	44.425	Hannover	20.450
Duisburg	43.930	Brandenburg	16.183
Frankfurt/M	32.701	Düsseldorf	15.670

Bu durumda Türklerin Almanya'nın Başkenti Berlin başta olmak üzere daha çok sanayi şehirleri Köln, Hamburg, Münih ve Duisburg gibi metropol şehirlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Verilen genel bilgi ve istatistiksi

⁸ Geniş bilgi için Krş. DİB., *Yurtdışı Din Görevlilerine Rehber Kitap*, Diyanet, Ankara 2001, s. 34.

⁹ Bu dağılım Alman İstatistik Enstitüsü (Statistisches Bundesamt)'ın 1999 ve 2000 yılı sonucu baz alınarak verilmiştir.

rakamlardan sonra şimdi de ana hatlarıyla sunulan din hizmetlerine bakmak istiyoruz.

II- Cami İçi Din Hizmetleri

Cami hizmetleri denilince akla ilk gelen imam ve hatiplik görevleridir. Ancak Diyanet İşleri Başkanlığı Çalışma Yönergesi “Cami Hizmetleri” ni, *İmamet, hitabet, ezan ve ikamet ile camilerin ibadete hazır bulundurulması, mukabeleler düzenlenmesi, dini gün ve gecelerde uygulanmak üzere programlar hazırlanması, cami içinde toplumun din konusunda aydınlatılması, isteyen vatandaşlara Kur'an-ı Kerim öğretilmesi, camilerin iç ve dış temizliği, eşya ve malzemenin en iyi bir şekilde kullanılması, temizliği, bakımı ve korunması* şeklinde detaylandırmaktadır.¹⁰

Genel olarak sayılan bu hizmetlerin hem yurtdışı hem de yurtiçinde müşterek olması yanında, yurtdışında hizmetin gereği bunlara bazı ilaveler yapılmaktadır. Bilindiği gibi vatandaşlarımız uzun yıllar dinî ve millî kimliklerini kendi gayret ve özverileri sayesinde kurdukları dernekler vasıtasıyla koruyabilmişlerdir. Camiler adeta bu insanların kendi kimlik ve kültürlerinin korunduğu bir sığınak görevini yerine getirmiştir. Dolayısıyla cami yurtdışında sadece ibadet mahalli olarak değil, sosyal, kültürel, ilmî, sportif vb. çok yönlü işlevsel maksada hizmet eden mekanlar olarak tasavvur edilmektedir. Bir ilim adamının dediği gibi, gerçekten de faaliyetleri bakımından Almanya'daki camiler, İslâm'ın ilk devirlerindeki camilerin yerine getirdiği fonksiyonların bir çoğunu üstlenmektedir.¹¹ Nitekim 20-24 Eylül 2004 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen “AB Sürecinde Diyanet İşleri Başkanlığının Yurtdışı Din Hizmetleri ve Din Eğitimi” nin ele alındığı III. Din Şurası sonuç kararlarınının 36. maddesinde dini, kültürel, sosyal vb. ihtiyaçları karşılayacak cami merkezli fiziksel ortamların oluşturulması talep edilmektedir. Camilerin bu çok yönlü işlevselliği sadece Almanya ile sınırlı değildir. Türklerin yaşadığı diğer Avrupa ülkelerinde de buna benzer örnekleri görmek mümkündür.¹²

Pek tabii çok yönlü hizmet veren camilerdeki ibadet ve din eğitimi hizmetinde meydana gelen problemler tamamen giderilmiş değildir. Ancak bu konuda Türklerin geldikleri yıla oranla daha iyi bir konumda oldukları söylenebilir. Nitekim yapılan araştırmalar, halkın % 59.71'inin Diyanetin

10 Eski Yönergenin 62. Maddesi, 10.12. 2002, 80 sayılı Başkanlık onayı ile yürürlüğe giren yeni Yönergenin ise 4. Bölümü.

11 Tosun, a.g.e, s. 37.

12 Mustafa Tavukçuoğlu, *Belçika'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi*, (Mehir Vakfı Yayınları), Konya 2000, s. 59.

verdiği din hizmetinden memnun olduğunu göstermektedir.¹³ Bununla beraber Alman kamuoyu ve akademik çevrelerin hali hazır durum ve sunulan din hizmetinden ne derece memnun olduklarını tam olarak bilmek mümkün değildir. Fakat bir zamanlar camilerde yapılan din eğitiminin anti demokratik, uyumu engellemeye yönelik, çocuklara aşırı yüklenmeyi esas alan ve pedagojik formasyonu ihtiva etmeyen, üstelik pedagojik eğitimi eksik olan görevlilerce verildiği gerekçesiyle eleştirildiği bilinmektedir.¹⁴ Doğrusu Avrupa'daki din hizmetlerinin gelecekte nasıl bir seyir izleyeceğini şimdiden kestirmek de oldukça zordur. Ancak Türkiye'nin AB'ye aday olma süreci ve artan işbirliği sayesinde özellikle okullarda İslâm din dersi konusunda hayli bir mesafenin kat edildiği görülmektedir.

Netice itibariyle, gerek geçmişteki fonksiyonu, gerekse mevcut hizmet sahası dikkate alındığında cami ve camideki din görevlisinden daha çok şey beklendiği aşikardır. Başkanlık da Avrupa'daki cami, dernek ve din görevlilerini bu sosyal misyonun sahibi olarak görme arzusunu dile getirmiş ve din görevlilerine çok yönlü görevler yüklemiştir.¹⁵ Şimdi yurtdışındaki camilerde yapıla gelen hizmetler kendi arasında şöyle kategorize edilebilir:

A- İbadetlerle İlgili Hizmetler

1- İmamlık ve Hatiplik

İmamlık cami hizmetlerinin en önemli kısmıdır. Bu görevde yapılabilecek en küçük kusur, yapılması planlanan diğer hizmetleri de kesintiye uğratmakta ve görevliye olan güveni sarsmaktadır. Din görevlileri mihrap görevini yerine getirirken insanları camiden soğutacak her türlü davranış, söz ve hareketlerden şiddetle sakınmalı, özellikle iş ve mesai kavramının çok önemli olduğu Avrupa'da bu görevlerini yaparken zaman kavramına azami dikkat göstermeli, namazı ve hutbeyi uzun tutmaktan kaçınmalıdır.

Hitabet denince cuma ve bayram günleri okunan hutbeler kastedilmektedir. Almanya'da yapılan araştırmalara göre ise; Müslümanların % 68'i dini görevlerini pratikte icra etmekte, % 12'si camilere sürekli gidebilmektedir.¹⁶ Yine Federal Hükümetin Yabancılar görevlisinin 9 Ekim 2000 tarihli raporunda Müslümanların % 24'ünün haftada bir, % 8'inin haftada birkaç defa camiye gittiği gerçeğinden¹⁷ hareketle dini görevlerini eda etmede aktif bir kitle ile muhatap olunmaktadır. O halde Avrupa'da sair vakit namazlarına göre

13 İsmail Altıntaş, "AB Sürecinde Dinin Yeri ve Din Hizmetleri", III. Din Şurası Tebliği, Yayınlanmamış Makale, s. 17.

14 Hans Thomae Venske, *İslâm und Integration*, Hamburg 1981, s. 4 ve 147.

15 Bkz. 10.12.2002 tarihli DİB Görev ve Çalışma Yönergesi.

16 7.5.2005 <http://www.drehscheibe.org/leitfaden-artikel.html?LeitfadenID=121>

17 Krş. Almanya Katolik Ruhani Meclisi Sekreterliği, a.g.e., s. 51.

cuma namazına katılım daha fazladır. Avrupa şartlarında hutbenin seçimi, içeriği, ifade tarzı, aktüelliği, kısa olması ve sadeliği oldukça önemlidir.

2- Ezan ve İkamet

Ezan henüz Avrupa'da dışarıdan duyulabilecek şekilde okunmamaktadır. Ezanın Almanya'da hariçten duyulabilir şekilde okunması meselesi, siyasetçi ve din adamları nezdinde uzun süre tartışılmış, ezanın propaganda manası taşıdığı ve insanları rahatsız ettiği gerekçesiyle bu şekil okunmasına izin verilmemiştir.¹⁸ Aslına bakılırsa ezanın da temel bir hak olarak Alman Anayasasının 4. maddesi gereği koruma altında olduğu, ancak bunun başka temel haklarla kesişmesi durumunda kısıtlanabileceğinden bahsedilmektedir.¹⁹ Bununla beraber az da olsa Almanya'nın bazı kentlerinde yerel yönetimlerin izniyle sabah ve yatsı hariç diğer vakitler ezan okunabilmektedir. O nedenle ses ayarlaması ve ezanın güzel bir sada ile okunması, başkasını rahatsız edebilecek duruma sebebiyet verilmemesi gerekir.

B- Camideki Diğer Din Hizmetleri

1- Fetva-Vaaz-Hatim ve Mukabele

Avrupa'da hizmet veren din görevlisinin fetva konusunda oldukça ehil olması beklenmektedir. Dini soruların usulüne uygun cevaplandırılması din görevlisinin cami bağlantılı hizmetlerindedir. Nitekim Almanya'nın bazı bölgelerinde 175 katılımcıyla yapılan bir anket, bu kimselerin % 35.78'inin dini sorunlar karşısında fetva için Diyanet görevlisine başvurduğunu göstermektedir.²⁰ Gerçi aynı ankette, katılımcıların yaklaşık % 45'i imamları mesleki açıdan yetersiz görse de,²¹ yine bu kişilerin % 66'sı Diyanet görevlisinin kendilerine "olumlu" yaklaştığını belirtmekte ve bundan büyük memnuniyet duyduğunu ifade etmektedir.²²

Fetva verirken içinde yaşanan ülkenin bir takım şartlarına dikkat etmek gerekir. Verilecek fetvaların çoğunluğun görüşü ve güncel olmasına, mümkün mertebe kolaylık prensibi taşımasına özen gösterilmelidir. Kesin olarak bilinmeyen ve ihtilafli olan konularda hemen fetva verilmemeli, gerekirse kişi Din İşleri Yüksek Kurulu'na yönlendirilmelidir.

Cemaati din konusunda aydınlatmak Başkanlığın dolayısıyla görevlilerin kanunî ve aslî görevidir. Bu ise genellikle vaaz yoluyla yerine getirilmektedir. Üstelik iyi bir vaaz AB ülkelerinde son zamanlarda yaygınlaşan "İslâmfobi"

18 28.12. 1996, Hürriyet Avrupa, s. 16 "Papaz ezana taktı"; 8.1.1997, Hürriyet Avrupa, "Ezan tartışması Alman TV'sinde".

19 Bkz. Almanya Katolik Ruhani Meclisi Sekreterliği, a.g.e., s. 111.

20 Altıntaş, a.g.m, s. 16.

21 Altıntaş, aynı yer.

22 Altıntaş, a.g.m, s. 18.

(İslâm Korkusu) anlayışının yıkılmasına da hizmet edecektir. Bununla beraber günümüzde camii ortamında vaaz yoluyla yaygın din eğitimi ve öğretimi faaliyetinin neredeyse ortadan kalkmak üzere olduğunu söyleyenlerle,²³ vaaz ve hutbelerin yeterince etkin ve verimli olmadığını iddia ederek buna tepki gösterenler bulunmaktadır.²⁴ Dolayısıyla bu eleştiriler, vaazların hem içerik ve sunum, hem de üslup açısından daha dikkatli yapılmasını gerektirmektedir. Yurtdışı şartlarında pazar günü yapılacak vaaz ayrı bir önem taşımaktadır. Pazar günü öğle namazını müteakip 30 dakika civarında verilecek vaazın son 10 dakikası cemaatin sorularına tahsis edilmelidir. Vaazda;

- Zaman ve içinde yaşanan ülkenin şartlarına riayet edilmesi,
- Yanlış anlaşılması muhtemel kavramların ve ilgili ayetlerin dikkatli yorumlanması,
- Ayetlerin esbâb-ı nüzul (iniş sebebi) ve hadislerin esbâb-ı vürüd (söyleniş nedeni)'nin iyi bilinmesi,
- Kesin delillere dayanan kaynaklara müracaat edilmesi ve israiliyattan (uydurma rivayetler) kaçınılması,
- Konuşulanların akıl ve mantık ilkeleriyle uyuşabilir olması,
- Sözüün yanında din adamının örnek bir yaşantı içinde bulunması çok önemlidir.

Din Görevlileri özellikle Ramazan günlerinde adeta geleneksel hale gelen mukabele hizmetine de ayrı bir özen göstermelidir. Din hizmetleri cümlesinden olan bu faaliyeti hem cami içi hem de cami dışı olarak nitelemek de mümkündür. Halkımızın dini duygularını besleme ve canlı tutma konusunda bu hizmet oldukça faydalıdır. Üstelik din görevlileri hatim ve mukabele hizmetini cemaati bir araya getirme de önemli bir fırsat olarak telakki etmektedir.²⁵

2- Kur'an-ı Kerim ve Dinî Bilgiler Kursu

Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler kursuyla, daha ziyade çalışmak zorunda olan vatandaşlardan isteyenlere belirtilen saat ve günlerde verilen Kur'an ve dini bilgiler eğitimi kastedilmektedir. 15-25 yaş grubu kimseler, belli aralıklarla devam eden toplantılara katılmak suretiyle bilgi edinmekte ve Kur'an öğrenmektedir. 25 yaş üstü yetişkin erkek ve kadınlar da bu faaliyet

23 İlhan Yıldız, "Avrupa Birliğine Taşdığımızın Görevlisi ve Dini Hizmetler Tablosu", Türkiye'nin AB'ye girişinin Din Boyutu, *Sempozyum*, (DİB Yayınları) Ankara 2003, s. 139.

24 M. Şevki Aydın, "Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Yeni Açılımlar, Yeni Ufuklar Üzerine", (Diyanet Aylık Dergi) Ankara 2005, S.172, s. 27.

25 Ramazan Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, (Diyanet Vakfı Yayınları) Ankara 1995, s. 194.

alanı içinde görülebilir. Bu sebeple Avrupa'daki camiler, yetişkinlerin din eğitimi almalarında kısmen de olsa bir fonksiyon icra etmektedir.²⁶

Almanya'da henüz okullarda İslâm din dersi mecburi olmadığı için, bu kurslara ilaveten hafta sonu ve tatil günlerinde Kur'an Kursları düzenlenmektedir. Almanya'nın Baden-Württemberg ve Bavyera eyaletinde yapılan bir anket, oralarda yaşayan göçmen Türklerin bu kurslara büyük ilgi gösterdiğine işaret etmektedir. Bavyera'da okula giden Müslüman Türk öğrencilerin % 75.8' i, diğer eyalette ise % 82.4'ü camilerdeki bu kurslara devam etmektedir.²⁷ Vatandaşların çocuklarını Kur'an kursuna gönderme amaçları arasında ilginç bulgulara rastlanılmaktadır. Bunlar arasında geçmişlerinin ruhuna Kur'an'ı orijinalinden okuyabilme mahareti, çocuklarını hoca nezaretinde disipline edebilme inancı, temel İslâmi bilgileri hoca marifetiyle kazanabileceği anlayışı öne çıkmaktadır.²⁸

O halde bu kurslarda verilecek bilgi herkes tarafından dikkatle takip edilmektedir. Öğrencilerin dini duygularını kazanma ve ibadetlerini yapabilme temeli bu kurslarda alınan eğitimle şekillenmekte, ebeveyn buna güvenmekte,²⁹ içinde bulunulan devlet entegrasyonu kolaylaştırma ya da engellemede burada verilen eğitimin içeriğine bakmaktadır. Bu çok yönlülük nedeniyle hafta sonu ve tatil kursları oldukça dikkat istemekte ve pedagojik formasyon gerektirmektedir.

Nicelik ve niteliğin farkında olan Başkanlık da, bu kursların içerik ve kalitesini yükseltmek için Avrupa'da görev yapan din görevlilerine yardımcı olmak amacıyla 43 sayfalık özel bir müfredat hazırlamıştır.³⁰ Din eğitimi uzmanları da, çocuklara camide verilen din eğitimi için bazı kriterler öne sürmekte ve camide verilen dini bilginin "günlük olaylar üzerinde düşünme, günlük olaylarla din ve dinî tecrübeler arasında ilişki kurarak sonuç çıkarmayı öğretmeye yönelik olması" gerektiğine değinmektedir.³¹

3- İhtida ve Mevlit Merasimleri

Yurtdışında ihtida merasimi tertip etmek her ne kadar din görevlisinin görev alanı içinde olmasa da, bu maksatla gelen kişileri müşavirlik ve

26 Cemal Tosun, "Yetişkin Din Eğitiminin Önemli Merkezi Camii" (Diyanet Avrupa Dergisi) 15 Mart-15 Nisan 2003, s. 23-24.

27 Nevzat Aşıkoğlu, Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi, (Diyanet Vakfı Yayınları) Ankara 1993, s. 225.

28 Nevzat Aşıkoğlu, "DİB'nin AB Ülkelerindeki Türklere Yönelik Hedef ve Politikaları Üzerine" Uluslararası Avrupa Birliği Şurası, 3-7 Mayıs 2000 (DİB Yayınları) Ankara 2000, ss. 204-205.

29 A.Vahap Taştan, Değişim Sürecinde Din ve Kimlik, (Kayseri B. Şehir Belediye Yayınları) Kayseri 1996, s. 38.

30 T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Teşkilatı Kur'an-ı Kerim ve Dini Bilgiler Kursları Yönergesi ve Müfredatı Programı, Ankara 1997.

31 Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, (Yeni Çizgi Yayınları) Ankara 1995, s. 129.

ataşeliklere yönlendirmek ve bu konuda onlara yardımcı olmak gerekmektedir. Avrupa'da gerek evlilik gerekse başka nedenlerden dolayı ihtida etmek isteyenler hayli yekün tutmaktadır. Örneğin 2000 yılında Almanya'da 11.000 Alman asıllı Müslüman varken, bu sayı her yıl 300-400 kadar artarak devam etmektedir.³² 2004 yılı itibariyle ülke çapında Alman asıllı Müslümanların sayısı 14.000 civarına ulaşmıştır.³³

Gerek düğün ve sünnet gerekse kutsal gün ve geceler vesilesiyle camide yapıla gelen etkinliklerden biri de mevlit merasimleridir. Daha çok cemaatin camiye geldiği gerçeğinden hareketle bu günlerde özel programlar hazırlanmaktadır. Camilerde okuyan gençlerin bu programlarda aktif görev alması ana-babayı mutlu etmektedir. Mübarek gün ve gecelerde cemaatten tesbih vb. nafi namaz kıldırma talepleri gelmektedir. Bu taleplerin din görevlisince yerine getirilmesi başta bayanlar olmak üzere vatandaşları memnun etmektedir.

C- Caminin Fiziki İmarıyla İlgili Hizmetler

Her ne kadar mevzuatta fiilen cami temizliğini yapmak yurtdışı din görevlisinin vazifeleri arasında sayılmasa da, görevli bulunduğu caminin temiz olmasını temin etmelidir. Almanya'da son sekiz yıldan beri sürekli ve düzenli olarak, "Camiler Haftası" münasebetiyle "Açık Kapı Günleri" yapılmakta, dolayısıyla çok sayıda yabancı, hem Türkleri hem de İslâm'ı daha yakından tanımak amacıyla buralara gelmektedir. Gerek özel olan bu günlerde, gerekse sair zamanda ibadet ve ziyaret için gelenlere içi-dışı temiz bir mabet göstermek oldukça önemlidir. Bölgenin şartları dikkate alınarak caminin vaktinde ibadete hazır hale getirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Avrupa'da vardiya sisteminde sonradan gelecek işçiler için camide bir bölümün sürekli ibadete açık tutulmasına itina gösterilmelidir.

III- Cami Dışı Din Hizmetleri

AB'ye giriş sürecinde bu camia içinde farklı din ve kültür mensubu olarak yer almanın söz konusu edildiği şu günlerde gerek iç gerek dış kamuoyunun en fazla meşgul olduğu konulardan biri din, Diyanet ve din görevlileridir. Hatta kimi zaman bazı Alman akademisyen ve politikacıları, din görevlilerini entegrasyonun önündeki engellerden biri olarak lanse etmekte, camilerde verdikleri Kur'an eğitimi maksatlarından birinin de, Almanya ile kaynaşmayı önlemeye matuf olduğunu vurgulamaktadır.³⁴ Yine Diyanetin Avrupa'ya gönderdiği din görevlilerini AB karşıtı olmakla itham edenler bile

32 Moslemische Revue, Heft 2, April-Juni 2000, S. 115.

33 26 Aralık 2004 <http://www.kath.de/rv/index.shtml>

34 P. Schmuck, *Der İslâm und seine Bedeutung für türkische Familien in der Bundesrepublik Deutschland*, (Deutschen Jugendinstitut) München 1982, s. 98.

bulunmaktadır. Nitekim uzun yıllar Almanya'da yaşayan ve Avrupa İslâm'ı (Euro-İslâm) anlayışının mimarlarından biri olarak görülen Suriye asıllı Bassam Tibi, İstanbul'da verdiği bir konferansta, Diyanetin Avrupa'ya gönderdiği din görevlilerinin AB'ye karşı olduğunu söylemiştir.³⁵ Bu tip görüşler doğal olarak bu ülkelerde görev yapan din görevlilerinin davranış ve sözlerinin daha yakından takip edilmesini çağrıştırmaktadır. Gerçi Diyanet görevlilerinden şimdiye kadar kayda değer herhangi bir şikayet söz konusu olmasa da, genelde din hizmeti sunan kimselerin daha sıkı takibe alındığı, konuşmalarında nelere değindiği dikkatlice izlenmektedir.

Bu arada henüz kesin olmamakla birlikte AB'nin güçlü ülkelerinden Almanya ve Fransa gibi devletlerin başını çektiği bir girişimden daha söz edilmektedir. Buna göre, bu ülkelerde din hizmeti sunacak şahıslar, kendi İslâm bilimleri kürsülerinden mezun olacaktır.³⁶ Nitekim İsviçre buna benzer bir girişimi kısa bir süre önce başlatmıştır.³⁷ Hatta Alman Protestan Kiliseler Birlik Başkanı Wolfgang Huber biraz daha ileri giderek, camilerde yapılacak vaazın Almanca olmasını istemektedir.³⁸ O nedenle Başkanlık gerek kendisini yenilemenin elzem olduğundan, gerekse küreselleşmenin getirdiği tabii şartlar sonucunda hizmetlerinde revizyon ihtiyacı hissetmektedir. Şimdi de birkaç başlık altında cami dışı din hizmetleri ele alınacaktır.

A-Dini Yönü Bulunan Hizmetler

1- Dinlerarası Diyalog ve Barış Duaları

Katolik Kilisesinin II. Vatikan Konsiline istinaden asırlardır savunduğu "*Kilise dışında kurtuluş yoktur*" anlayışını yumuşattığı ve 1962 yılında diğer dinlerle diyalog kurmak için bünyesinde bir sekreteryaya oluşturduğu bilinmektedir. Bu nedenle son yıllarda dinlerarası diyalog görüşmeleri eskiye oranla daha fazla etkinlik kazanmıştır.

Bu cümleden olmak üzere, Başkanlığımız ve Yurtdışı teşkilatlarımız dinlerarası diyalog faaliyetlerine yabancı kalmamaktadır. Nitekim Alman Protestan Kilisesi ile DİTİB arasında 1985 yılından beri diyalog görüşmeleri devam etmektedir. Her yıl belli sayıda din görevlisi ve papaz katılımıyla "konulu" seminerler düzenlenmektedir. Bu seminerlerden biri Başkanlığın ev sahipliğinde 16-19 Mayıs 2000 yılında Ankara'da gerçekleştirilmiştir. İkincisinin ise 13-18 şubat 2006 tarihinde İstanbul'da yapılması öngörülmektedir.

35 Bkz. Elif Korap, *Akşam Gazetesi*, 20. 9. 2002, sy. 12, st. 7-8.

36 2 Aralık 2004 www.IslamOnline.net

37 Bkz. 29 Kasım 2004 <http://www.kath.de/rv/index.shtml>

38 22 Kasım 2004 <http://www.kath.de/rv/index.shtml>

Düzenli diyalog toplantılarına ilaveten bölgesel bazda imamlar ile papazların çok sık buluşup belli konularda cemaatini aydınlattığı bilinmektedir. Bu tür toplantılarda tartışılan konular genelde “teolojik” olmayıp, barış, birlikte yaşam, zararlı alışkanlıklar, sosyal problemlere çözüm gibi değişik konular etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu davetler bazen kilise bazen de cami tarafından karşılıklı yapılmaktadır. Bu faaliyetleri daha yakından takip etmek maksadıyla 1999 yılında Başkanlık bünyesinde “Dinlerarası Diyalog Şubesi Müdürlüğü”, Almanya/DİTİB merkezinde de “Dinlerarası Diyalog ve Araştırma Müdürlüğü” kurulmuştur.³⁹

2- Açık Kapı Günleri (Tag der offenen Tür) Bilgilenme ve Bilgilen-dirme Ziyaretleri

Açık kapı günleri senenin belli bir zaman diliminde (genellikle Camiler Haftası) orada yaşayan farklı etnik ve din mensubu kimselerle kaynaşmak, diyalog kurmak ve İslâm’ı tanıtmak maksadıyla cami içerisinde yürütülen bir faaliyetin adıdır. Müşavir ve ataşelik bölgelerinden her ay düzenli olarak elde edilen istatistikler, bu gün dolayısıyla çok sayıda yabancı camilere geldiğini göstermektedir. Örneğin, Nürnberg Ataşelik Bölgesindeki 50 derneğe açık kapı günlerinde 2000 yılında 3500, 2001 yılında 3200, 2002 yılında 4000 kişi gelmiştir.⁴⁰ Her ne kadar açık kapı gününe katılmakta dini saik baskın gelse de, Türk örf- adet, misafirperverlik ve mutfağının tanıtılması açısından da bu günler önemlidir.

Özellikle 11 Eylül ve onu takip eden olaylar akabinde Batıda İslâm ve Müslümanları tanımak maksadıyla bilgilenme-bilgilenme ziyaretlerinde bir yoğunluk görülmektedir. Okul, kilise, yabancılar meclisi ve yerel makamlar tarafından organize edilen bu bilgilenme ziyaretlerinde çok sayıda farklı din ve meslek mensubu kimseler camileri ziyaret etmektedir. Ziyaretçiler, din görevlisinden merak ettikleri bazı konularda soru sormakta ve ehil bir ağızdan bunun cevabını beklemektedir. Bu tür bir faaliyete örnek verecek olursak, yine Nürnberg Ataşelik Bölgesinde 2000 yılında 10.000, 2001’de 12.000, 2002’de 20.000, toplam 42.000 her yaş ve meslekten insan Türk camilerini ziyaret etmiştir.⁴¹

3- Hac ve Kurban Hizmetleri

Vatandaşlarımızın hac ibadetini daha düzenli ve iyi imkanlarda yapabilmelerini sağlamak maksadıyla müşavirlik ve ataşelikler nezdinde hac

39 Hasan Demirbağ, *DİTİB’e Bağlı Derneklere Rehber*, (Öncel Verlag) Köln 1999, s. 55.

40 Dinlerarası Diyalog-Yurtdışı Din Görevlileri Kursu Ders Notu- (Basılmamış Ders Notu) Ankara 2003, s. 39.

41 Aynı yer.

büroları kurulmuştur. Din görevlileri vatandaşlarımızı hacca gitmeleri konusunda teşvik etmekte ve bu konuda onları eğitmektedir.

Yurtdışında yaşayan insanların hassas olduğu konulardan biri de helal kesim ve kurbanın usulüne uygun kesilmesidir. Almanya için konuşmak gerekirse, bu ülkede İslâmi mezbahane açılmasının önündeki en büyük engel Hayvan Koruma Yasasıdır. Bu yasanın 40. maddesinin 1. paragrafı sıcakkanlı hayvanların uyuşturulmadan kesilmesini yasaklamaktadır. Ancak aynı maddenin ikinci paragrafı “dinin zorlayıcı emri” karşısında bu tür faaliyete izin verebilme istisnasından bahsetmektedir. Nitekim Almanya’da Yahudiler için bu kolaylık sağlanmıştır. Müslümanlar için henüz bir ilerleme kaydedilmemiş ise de yine de helal kesim hususunda zaman zaman din görevlilerine bazı talepler gelmektedir.

4- Yayın Hizmetleri

Dini yönden vatandaşları aydınlatma görevinde dil ile irşadın yanı sıra, bilgi iletişim aracı olarak kitap ve dergiler de önemli bir yer tutmaktadır. Yurtdışındaki müşavirlik ve ataşeliklerde, din görevlilerinin bulunduğu bütün cami ve derneklerde dini yayınlar halkın istifadesine sunulmaktadır. Ayrıca vatandaşlarımız din görevlileri tarafından Başkanlığın süreli yayınlarına abone olmaları konusunda teşvik edilmektedir. Yine onların milli ve dini bütünlüğüne zarar veren her türlü faaliyetleri tesirsiz hale getirmek ve yabancılara İslâm’ı tanıtmak amacıyla yabancı dillerde kitaplar hazırlanmaktadır.

B- Din Görevlisinin Yer Aldığı Sosyo-Kültürel Hizmetler

1- Nişan-Nikah Merasimleri

Yabancı bir ülkede yaşamının verdiği zorlukla beraber göçmen Türklerin gerek kendi aralarında gerekse farklı ulus insanlarıyla yaptığı evliliklerde dini törenler tertip ettikleri görülmektedir. Bu arada Almanya’da farklı ulustan evliliklerin yıllar geçtikçe büyük oranda arttığına şahit olunmaktadır. Örneğin bu farklı milletlerin birbiriyle evlilik yapma payı 1950 yılında % 3.6 iken bu rakam 1997 yılında % 12.7’ye çıkmıştır.⁴² Doğal olarak farklı ulus evlilikleri bir takım ailevi sorunları da beraberinde getirmektedir. Nişan ve nikah merasimi esnasında din görevlisi tarafından eşlerin birbirine karşı olan görev ve sorumluluklarını açıklaması faydadan hali değildir.

Doğrusu nikah her ne kadar dinî bir mahiyet arz etmese de, vatandaşlarımız genelde “imam nikahı” kıydırmak için din görevlisine müracaat etmektedir. O halde medenî kanuna ve mahalli mevzuata uygun akdedilen nikahtan sonra olmak kaydıyla, isteyenlere dini nikah kıyılmalıdır.

42 Almanya Katolik Ruhani Meclisi Sekreterliği, a.g.e., s. 162.

2- Cenaze-Defin ve Nakil İşlemleri

Vatandaşlarımızın gurbette en fazla sıkıntısını çektiği konuların başında cenazelerinin nakil ve defin işlemleri gelmektedir. Bu durumun eskiye oranla daha hafiflediğini söylemek mümkündür. Çünkü müşavirlikler nezdinde cenaze vakıflarının kurulması o ülkelerde yaşayan vatandaşlara hayli kolaylıklar getirmiştir. Yaşlanan birinci kuşak her ne kadar Türkiye'ye defnedilmesini vasiyet etse ve burada ölenlerin % 95'i Türkiye'ye götürülse de vakıa çalıştıkları ülkede kalmak isteyenler de bulunmaktadır. O nedenle Müslüman mezarlığı ve İslâmî usullere göre teşhiz ve tekfin konusunda din görevlisi yerel makamlarla işbirliği yapmalıdır.

Almanya'da yerel yönetimlerin tabutla defin mecburiyeti ve belli bir süreden sonra kabrin boşaltılıp yeni bir defin sebebiyle Müslüman mezarlığı tahsis etmede sorun çıkardıkları bilinmektedir. Ancak bunlar aşılabilir sorunlar değildir. Son zamanlarda belediyelerde Müslüman mezarlıkları konusu gündeme getirilmiş, yerel makamlarla işbirliği yapılmak suretiyle bu konuda oldukça mesafe alınmıştır. Nitekim şu an için Almanya'nın 75 mezarlığında İslâmî usullere uygun definler yapılmaktadır.⁴³

3- Meslek Edindirme Kursları ve Kadın Kolları Çalışması

Din Hizmetleri Müşavirlik ve Ataşeliği ile din görevlileri yurtdışında yaşayan herkese ve her kesime ulaşma gayreti gütmekte, vatandaşlarımıza buldukları ülkenin dilini, ve eğitim sistemini öğrenmede yardımcı olmaktadır. Cami müştemilatı içerisinde ev ödevlerine yardım, bilgisayar, ev hanımlarına meslek edindirme kursları gibi eğitim maksatlı faaliyetler yapılmaktadır. Doğrusu aslı görevleri din hizmeti sunmak olan görevlilerin, resmen yurtdışına gönderilmesinden sonra bu ülkelerde okuyan vatandaşlarımızın çocuklarının eğitim seviyesinde bir yükselme tespit edilmiştir.⁴⁴

Yurtdışı din hizmetleri sunulurken ihmal edilmemesi gereken en önemli kesimlerden biri de kadın ve kadın kolları çalışmalarıdır. Cami dernekleri bünyesinde kadın kolları kurulması fikri eskiden beri dile getirilmektedir. Cami bünyesindeki kadın kolları sadece dini aktivitelerle sınırlı kalmayan programlar yapmakta, Türk mutfağı, kermes, biçki-dikiş kursları gibi pek çok sosyal ve kültürel içerikli programlara da öncülük etmektedir. Resmî kadın din görevlisi sayısının oldukça az olması karşısında ihtiyaçlar daha ziyade yerinden ve bu işe kısmen yatkın bayanlar tarafından karşılanmaktadır. Özellikle dernek yönetimi tarafından erkek din görevlilerinin ehliyetli olan eşlerinden de bu

43 Almanya Katolik Ruhani Meclisi Sekreterliği, a.g.e., s. 156.

44 İrfan Sevinç, *Hollanda'daki Türk Çocuklarının Eğitim Sorunları*, (Bizim Büro Basımevi) Ankara 2003, s. 177.

yönde istifade etme arzuları seslendirilmektedir. Cami merkezli olmadığı halde Türk bayanlarının öncülüğünde kurulan bazı sivil kadın dernekleri de yaptıkları konferans türü çalışmalara din görevlisini davet etmekte ve onunla işbirliği yapma taleplerini iletmektedir.

4- Okul Açılış ve Kapanış Merasimleri

Avrupa'da kiliselere bağlı çok sayıda ilköğretim okulları bulunmaktadır. Bu okulların açılış ve kapanış törenlerinde din adamlarının bulunup dua etmesi ve öğrencilere başarı dilemesi gelenek haline gelmiştir. Almanya'da ilköğretime giden Müslüman öğrenci sayısı 700.000 civarındadır. Bunların yaklaşık 500.000'ini göçmen Türk çocukları oluşturmaktadır. O nedenle ilgili okulda okuyan öğrencilerin gözle görülür oranda bulunması, açılış ve kapanış programlarında okul yönetimini diğer din adamlarıyla birlikte imamları da çağırarak zorunda bırakmaktadır. Çocuklara başarı dileği etrafında yoğunlaşan bu kısa konuşma ve dualar veli ve öğrenciler tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmaktadır. Açılış ve kapanış merasimleri genelde okulda, bazen de kilise ve camilerde dönüşümlü olarak yapılmaktadır.

5- Konferans - Seminer ve Bilgi Yarışmaları

Bu başlık altında, din görevlisinin öncülüğü ve cami derneğinin girişimiyle ortaklaşa tertip edilen ve genelde gençlerin, kadınların sosyal ve eğitim problemlerinin ağırlıklı olarak tartışıldığı konferans, panel, seminer ve sohbet şeklindeki aktiviteler kastedilmektedir. Bu tür etkinliklere yerli ve yabancı farklı meslek erbabı davet edilmektedir.

Bundan başka müşavir ve ataşelikler gerek kendi bölgelerindeki dernekler arasında, gerekse tüm Almanya çapında çocukların dini ve milli duygularını canlı tutmak amacıyla Kur'an kurslarına devam eden öğrencilerin katıldığı bilgi yarışmaları tertip etmektedir. Güzel Kur'an ve ezan okuma, hutbe ve genel dini bilgiler etrafında yoğunlaşan bu yarışma dolayısıyla dereceye girenlere hatırı sayılır ödüller verilmektedir.

6- Sosyal Zümre ve Ev Ziyaretleri

Bu faaliyetlerin başında hastane-hapishane, bakımevi ve yaşlılar yurdu ziyareti gelmektedir. Doğrusu çoğunluğu Müslüman olmayan bir ülkede hastane tedavisi bir çok kimseye ağır sıkıntı vermektedir. İslâmi edep kuralları, cinsiyet farklılığı, helal yiyecek sıkıntısı, kalabalık aile ziyareti hem hastane düzeniyle çelişmekte hem de orada yatan hastaya ek bir yük getirmektedir. Bütün bunların kısmen azaltılmasında din görevlisine büyük görevler düşmektedir.

Aslına bakılırsa bu tip görevler Avrupa'da ihtisas isteyen meslekler arasındadır. Bu gibi yerlerde görev yapan din adamlarına Almanca'da "dini

danışmanlık" anlamına gelen "Seelsorger" kelimesi kullanılmaktadır. Ancak bizde bu manada henüz bir ihtisaslaşma olmadığı için görevli o bölgede bulunan hastaneyi ziyaret etmekte ve hastalara dini tavsiye, telkin ve nasihatte bulunmaktadır. Huzur ve bakımevleri de aynı sıkıntıyla baş başa kalmaktadır. O nedenle yerel yönetimle işbirliği sayesinde bu zorlukların biraz da olsa aşılması mümkündür.

Bu başlık altında irdelenmesi gereken diğer önemli konu hapishanelerdir. Alman cezaevlerinde yatan Müslümanların oransal olarak hayli bir yekun tuttuğu vurgulanmakta, dil sorunu, kendini açığa vuramama vb. nedenlerle bu mahkumların adeta çifte izolasyona tabi tutulduğu belirtilmektedir.⁴⁵ Alman Anayasası'nın 140. maddesi cemaatlere masraflarını kendileri karşılamak suretiyle ve zorlamaya yer vermeksizin devletin resmi kurumlarında pastoral hizmeti (ruhani destek) öngörmektedir. Yine Ceza İnfaz Yasasının 53. maddesi de "mahkuma cemaatinin dini açıdan hizmet vermesi yasaklanamaz" emrini içermektedir. Almanya'da İslâm'ın hukuken tanınmaması bu tip hizmeti zora soksa da yerel makamların izni ve ilgili amirin onayı ile haftanın belli gününde Türk mahkumlarını ziyaret etmek mümkündür. Burada Kur'an okumak ve dinlemek, sohbet etmek hem cezaevi yönetimine kolaylık getirmekte, hem de mahkumun yeniden hayata ve ailesine kazandırılmasına büyük katkı ve moral destek sağlamaktadır.

Avrupa'da gerek yerleşim biriminin camiye uzaklığı, gerekse başka nedenlerden dolayı camiye gelme imkanı bulamayan vatandaşlara ev ziyareti şeklinde bir faaliyet söz konusudur. Bu ziyaretler genelde ya bir düğün ya bir davet, ya da da bir taziye vesilesiyle yapılmaktadır. Bir takım ailevi problemlerin çözümünde de din görevlisinden destek istenmektedir. Bunlardan başka ramazan günlerinde yapılan ev ziyaretleri hane halkıyla daha yakından tanışmak için önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Bu gibi ziyaretlerde hane halkının geçmişleri için bir Kur'an okumak ve dua etmek memnuniyetle karşılanmaktadır.

Yurtdışında esnaf ziyaretleri de büyük bir önem kazanmaktadır. Almanya'da oldukça fazla Türk asıllı müteşebbis bulunmaktadır. 1999 yılı için 55.200 civarındaki girişimcinin yıllık cirosu 50.3 milyar DM'a ulaşmıştır. Bu işyerlerinde yerli ve yabancı 293.000 işçi çalıştırılmıştır.⁴⁶ Bu sayı her yıl gittikçe artmış ve 2003 yılında Türk müteşebbislerinin adedi 61.300'e yükselmiştir. O halde böylesine etkin bir esnaf kitlesinin din görevlisince zaman zaman mahallinde ziyaret edilmesi doğru bir davranış olacaktır.

45 Almanya Katolik Ruhani Meclisi Sekreterliği, a.g.e., s. 180.

46 Bkz. www.tuerkischebotschaft.de/de/archiv/2001

7- Sportif Faaliyetler

Günümüzde sporun herkes tarafından yadsınamaz bir role sahip olduğu bilinmektedir. Din görevlisinin gençlerle bir araya gelebilme imkanlarından biri de cami derneği bünyesinde oluşturulan sportif faaliyetlerdir. Bu maksatla düzenlenen futbol ve masa tenisi turnuvaları hem cemiyetleri bir araya getirip gençlerin tanışma ve kaynaşmasına imkan vermekte, hem de onların meşrû ihtiyaçlarını cami merkezli tedarik edebilmesine zemin hazırlamaktadır.

Yine dernekler tarafından gençleri camiye yaklaştırmak maksadıyla bazı spor ve eğlence aletleri cami çatısı altında devreye sokulmaktadır. Kimi zaman bu tür aktivitelerin camideki ahengi bozduğu ve dine uygun olmadığı gerekçesiyle yaşlılar tarafından tenkit edildiği de bir vakıadır. Gençleri cami ile buluşturmak ve zararlı alışkanlıklardan korumak açısından cemaate her fırsatta bunun önemli olduğu vurgulanmalıdır.

IV- Öneriler

Yurtdışındaki görevliler, rol yığılması ve aşırı beklentilerden kaynaklanan pek çok sorunla baş başa kalmaktadır. Bunlara ilaveten yabancı dil bilememe ve bu nedenle itham edilme ayrı bir sorun olmaya devam etmektedir. Gerçi son zamanlarda Başkanlığın yabancı dil eğitimi konusunda hayli mesafe kat ettiği görülmektedir. Ancak seneler önce yapılan bir anket bu gerçeği gözler önüne sermektedir. Buna göre, Almanya'daki görevlilerin sadece % 9'u "yeterli" Almanca bildiklerini söylemekte, % 72'si "yetersiz", % 19'u ise "hiç" Almanca bilmediğini belirtmektedir.⁴⁷ DİTİB hakkında çalışma yapan ve Türkiye'yi ziyaret eden resmi ve dini zevatın neredeyse hemen hemen hepsi imamların dil bilememelerinden yakınmaktadır. Örneğin DİTİB'e bağlı imamlar hakkında bir çalışma yapan Yasemin Karakaşoğlu düzenlediği ankette; imamların buradaki koşulları öğrendikleri anda (4 yıl) değiştirildiklerini, geldikleri ülkenin dilini bilemedikleri için gençliğe hitap edemeyen memurlar olduklarını söylemekte, dolayısıyla bu boşluğun gayri resmi teşkilatlar tarafından doldurulduğuna dikkat çekmektedir.⁴⁸

Uzun süre yurtdışı din hizmetinde bulunmanın getirdiği tecrübe ile Avrupa'da sunulan hizmetlerin gerek nicelik gerekse nitelik açısından daha ileri bir seviyeye çıkarılması için bazı önerilerde bulunulacaktır. Bu önerilerin bir kısmı Başkanlığa, bir kısmı da görevlilere yönelik olacaktır:

A- Başkanlığa Yönelik Öneriler:

1- Yurtdışına yönelik yapılan hizmet içi eğitim kurslarında din görevlisine Hıristiyanlık ve mezhepleri çok iyi öğretilmelidir. Çünkü "öteki"nin dinini bilmeden

47 Tosun, a.g.e, s. 44.

48 Yasemin Karakaşoğlu, *Türk-Alman İlişkilerinde Din Tabu mu?*, "Türk-Alman Sempozyumu", 1996, (Körber Stiftung) Hamburg 1997, s. 337.

sağlıklı diyalog ve bilgi alışveriŐinde bulunmak m¼mk¼n değildir. O halde yurtdiŐi din hizmeti artık “uzmanlık” isteyen bir saha olarak telakki edilmelidir.

2- Din g¼revlisine gideceđi űlkenin dili, yođun ve kaliteli bir dil kursuyla űđretilmelidir. Din g¼revlisi, dil űđrenme imkanını gittiđi űlkede de s¼rd¼rebilmeli ve bu konuda kendisine her t¼rl¼ destek verilmelidir. Bu anlamda dile oldukça yatkın ve istekli olanların g¼rev yerleri dil űđrenme merkezlerine yakın yerden seĉilmelidir.

3- G¼revli, daha űnce Avrupa’da başarılı g¼rev yapmıŐ kiŐilerin tecr¼besinden yararlanabilmelidir. Başkanlık, bu tip kimseleri hizmet iĉi kurslarına davet ederek onların intiba ve tecr¼besini meslektaŐlarıyla paylaŐmasına imkan tanınalıdır.

4- YurtdiŐında g¼revlendirilmek űzere seĉilecek personelin, yaŐı ve ilmi d¼zeyi mutlaka dikkate alınmalı; g¼revli hizmet sunduđu toplumda olup bitenleri anlayıp yorumlayabilecek ve ona g¼re ĉöz¼m űretebilecek kapasitede olmalıdır.

5- Aktif cami hizmetinden bađımsız olarak, her yıl belli sayıda akademik ĉalıŐmaya meyilli olan g¼revliler yurtdiŐına g¼nderilmeli, bir ya da iki yıl s¼reyle o űlkede bulunacak olan bu kimseler DİTİB, ATİB vb. merkezler b¼nyesinde “Rehber Din G¼revlisi” adı altında istihdam edilmelidir. Bu ūahıŐlardan iyi derecede dil űđrenmeleri ve o űlkelerdeki diyalog faaliyetlerine katılmaları talep edilmelidir.

6- Başkanlık, g¼revliyi yurtdiŐına g¼ndermeden űnce gideceđi űlkeyi pek ĉok y¼nden tanıtan bir broŐur hazırlamalı, orada yaŐayan M¼sl¼manları toplumsal, psikolojik, ailev¼ vb. y¼nleri ile analiz eden bir “el kitab”ına űnc¼l¼k etmelidir.

B- Din G¼revlilerine Y¼nelik űneriler:

1- Din g¼revlileri gittikleri űlkenin yabancı dilini űđrenmede azim ve ısrarlı olmalı, bu imkanı kendileri “tevlit” etmeye ĉalıŐmalıdır.

2- Her t¼rl¼ toplantıya donanımlı bilgiyle gidilmeli, s¼z, davranıŐ hal ve mimikleriyle “űtekini” hafife alacak durumlara sebebiyet verilmemelidir.

3- İĉinde bulunulan űlkenin din ve k¼lt¼r¼n¼ tezyif ve tenkit edecek konuŐmalarda bulunulmamalı, bu konuda kendi cemaatini de uyarmalıdır.

4- Din g¼revlisi b¼lgesindeki T¼rk űđretmenleriyle mutlaka iŐbirliđi halinde olmalıdır.

5- Gerek g¼rev b¼lgelerindeki farklı M¼sl¼man űlke vatandaŐları gerekse yerel kilise sorumlularıyla iyi iliŐki kurulmalıdır.

6- Görevli kılık kıyafet, Türk örf ve adetine uygun yaşam tarzı ve örnek yaşantısı yanında, randevuya sadakat gibi dikkat isteyen konularda rehabet içinde olmamalıdır.

Sonuç

Almanya'da İslâm dini hukuken tanınmadığından kilise ile aynı haklara sahip değildir. Bu ülkede şu ana kadar hiçbir İslâmî organizasyona kamu tüzel kişiliği statüsü verilmemiştir. Mevcut kuruluşlar Alman Medeni Kanuna göre tescilli dernekler statüsünde çalışmaktadır. Eğer İslâm gelecekte Almanya ve diğer Batı ülkelerinde hukuken tanınırsa, bu Müslümanların diğer dini cemaatler gibi pek çok yetki ve sorumluluk taşıyacağı anlamına gelecektir. Bu da doğal olarak din hizmeti sunmada bir takım kolaylık ve avantajlar sağlayacaktır. İşin yasal boyutu bir yana buraya kadar anlatılanlardan din hizmetini topluma sunmada hem anayasal bir zorunluluk, hem de dinin doğasından kaynaklanan bir mecburiyetle karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Yurtdışındaki vatandaşlarımıza devlet eliyle sunulan hizmet konusunda oldukça deneyim sahibi olan Başkanlık ve din görevlileri, vatandaşlar arasındaki birlik ve beraberliğin sağlanmasında, onların beğeni ve itimadını kazanmasında oldukça mesafe kat etmiştir. Son yıllarda iyi bir eğitim alarak bu ülkelere gönderilen din görevlileri, o ülkelerde yaşayan vatandaşlarımızın dinî ve millî kimliklerinin korunmasında önemli görevler üstlenmekte, onların sosyal, psikolojik, ailevî, dinî, kültürel pek çok problemini çözmede yardımcı olmaktadır.

Ancak gerek ülkemizin içinde bulunduğu konum, gerekse dış dünya, küreselleşme, AB, yasal mevzuat, teknolojik gelişmeler gibi pek çok etken yeniden yapılanma ve yenilenmeyi zorunlu kılmaktadır. Misafir işçi olarak Avrupa'ya gelen Türklerin bundan böyle ülkelerine dönme ihtimali neredeyse yok gibidir. Bu nedenle adeta yerleşik hale gelen muhatap kitlenin istek, arzu ve ihtiyaçlarının eskisinden daha fazla olduğu ve gittikçe değiştiği unutulmamalı ve gelecekte planlar buna göre yapılmalıdır.

Anlaşıldığı kadarıyla yurtdışı cami ve cami dışı din hizmetleri bizlere hem bir takım imkanlar sunmakta, hem de oldukça büyük sorumluluklar yüklemektedir. Avrupa'da yaşayan vatandaşlarımıza yönelik bir takım zararlı faaliyetlerin farkında olarak daha özverili çalışmak ve işin içine gönüllü katma zarureti ortaya çıkmaktadır. İçinde bulunulan ülkenin mevzuatını göz ardı etmeksizin, asimilasyona değil ama entegrasyona yardımcı olmak, vatandaşlarımızın dini ve sosyal gereksinimlerini rahatça tedarik etmek ve onların daha mutlu yaşamalarına katkı sağlamak için daha fazla gayret gerekecektir.